

КАЖИМЕЖ ПШЕРВА-ТЕТМАЙЕР

(Kazimierz Przerwa-Tetmajer, 1865 – 1940) е сред първите полски модернисти, които, обединени в групата „Млада Полша“, манифестират своя естетически бунт срещу реализма заради неговата социална ангажираност, битоописателност и усилие да постигне обективно изображение на видимата действителност. За полските символисти и декаденти от края на XIX век истинността в изкуството се състои в разкриване на духовните колизии, породени от несъвместимостта между видимост и същност, между материалните и духовните измерения на битието. Визионерският характер на образния свят на Пшерва-Тетмайер е израз на метафизичната убеденост на твореца в това, че душата обитава едновременно различни времена и пространства, съпътствана винаги от прозрението за обречеността на всичко красиво в живота, и за всевластието на смъртта.

Творчеството на Кажимеж Пшерва-Тетмайер е възприемано от съвременниците му изключително възторжено, за което свидетелстват не само литературните награди и отзиви, но и фактът, че през 1921 г. е избран за председател на Обществото на полските писатели и журналисти, а през 1934 г. – за почетен член на Полската академия за литература. Не би било пресилено да се говори за наличието през първите десетилетия на XX век на култово отношение от страна и на българската читателска аудитория както към Пшибишевски, така и към Пшерва-Тетмайер, за което свидетелства активната преводна рецепция. Само в рамките на първите две десетилетия на века у нас излизат като самостоятелни книжни издания множество негови творби, при това някои от тях са преиздадени и отпечатани в различни градове: освен в София и Пловдив, още в Стара Загора, Карлово, Шумен, Пазарджик.

Освен като самостоятелни книжни издания произведения на Пшерва-Тетмайер излизат и в българската периодика (напр. философско-лирическото му есе *Меланхолия* е публикувано в сп. „Художник“ в бр. 10 – 11 от 1906 г. в превод от френски на Ив. Радославов), и в съвместни издания с други европейски писатели, като Викентий В. Вересаев (Търново, 1899; София, 1906; Пловдив, 1919), Максим Горки (Пловдив, 1908), Иван С. Тургенев (Пловдив, 1917), Джером Джером (Пловдив, 1920). Сред многобройните български преводи

преобладават прозаическите му произведения, част от които са представени от бъдещия марксист Георги Бакалов – преводач на многократно преиздавания сборник на полския поет *Стихотворения в проза* и на не по-малко преиздавания роман *Бездна*. Негови стихотворения превежда например Дора Габе, която ги включва в своята антология *Полски поети* (1921). Сред преводачите на Пшерва-Тетмайер е и Иван Ст. Андрейчин – застъпник на символизма, поет, драматург и белетрист, литературен и театрален критик.

След установяването на комунистическата власт и на директивите на социалистическия реализъм настъпва период на почти пълно отсъствие на рецептивен интерес към Пшерва-Тетмайер. Остават непознати за българския читател десетки негови творби, а преведените в началото на ХХ век предимно прозаически и драматургични произведения битуват като антикварна рядкост.

Предложените в български превод стихотворения представят любовната лирика на Пшерва-Тетмайер, която е интонирана в характерното за декаданса травматично изживяване на любовта. Оригиналите са взети от третото издание на том II (1901) и от първото издание на том IV (1900) на поетическата поредица *Поезия*, както и от стихосбирката му *Еротики* (*Erotyki*, 1902). Това, че посоченият втори том е издаден след четвъртия, се дължи на големия читателски интерес, поради което стихосбирките му се преиздават едновременно с излизането на новите томове *Поезия*.

Жоржета Чолакова

Български издания

- **Из „Меланхолия“: Стихотворения в проза** (*Melancholia: Poematy prozq*, София, 1909);
- **Стихотворения в проза** (*Poematy prozq*, Ст. Загора, 1909, София: Знание, 1909; Карлово, 1911; Т. Пазарджик: Б. Шанов, 1912);
- **Триумф** (*Tryumf*, новела, Карлово, 1911);
- **Орлици**¹ (Пловдив: Отецъ Паисий, 1916, 1917);
- **Гибел** (*Zatracenie*, роман, Шумен: Ив. Лесичков, 1912, 1918);
- **Сфинкс**² (*Sfinks*, драма, Шумен: Ив. Лесичков, 1917, София, 1919);
- **Скульпторът Мертен** (*Rzeźbiarz Merten*, новела, София: Лесичков, 1919);
- **Омагьосаната принцеса: стихотворения в проза** (*Zaczarowana księżniczka*, София: Знание, 1920);
- **Разкази и фантазии**^{*} (София: Гутенберг, 1921);
- **Ангелът на смъртта** (*Aniol śmierci*, роман, София: Ив. Г. Игнатовъ & Синове, 1928);
- **Бездна** (*Otchłań*, роман, определен от Т. като „психологична фантазия“, Ст. Загора: Изд. прев., 1908; София: Хемус, 1918, София: Ив. Г. Игнатовъ & Синове, 1919, София: Знание, б. год.);
- **Победа**³ (разказ, София: Цвятъ, 1917, 1920; София: Живот на Георги С. Шопов, 1920; Пловдив: Ценна мисъл, 1920).

¹ На заглавията, отбелязани с този знак (*), не са открити съответстващите им оригинали. Възможно е те да са по решение на преводача или издателя и да не отговарят на конкретно заглавие на произведение на Пшерва-Тетмайер.

² Изписано като „свинкс“ и в двете български издания.

³ Вероятно това е друг преводен вариант на заглавието *Триумф*.

DALEKO ZOSTAŁ CAŁY ŚWIAT,
 wiatr tylko po uboczy
 nagiej, poóółkłej, o szarych mchach,
 jęczące skrzydła włóczy.

Nie przyszła tutaj ze mną wraz
 pamięć ni myśl niczyja,
 tylko tęsknota, co dusze rwie,
 tęsknota, co zabija...

Erotyki, 1902

WE MGLACH STRUMIENIE SZUMIĄ WÓD
 po skale biegnąc ściętej;
 we mgłach wieczorny opadł chłód
 na sennych fal odmęty;

we mgłach żałobny pomrok z hal
 i ciemnych zszedł krzesanic —
 i we mgłach spływa żal, ach żal
 bez dna, bez dna, bez granic...

Erotyki, 1902

TYŚ NIE UMARŁA, A JEDNAK ZAISTE
 dla mnie zagasły tve oczy świetliste,
 dla mnie są zimne tve usta, nie płonie
 dla mnie krew ogniem w twojem młodem łonie,

W pamięci mojej złożyłem cię grobie
 taką, jak byłaś — — gdy myślę o tobie,
 widzę cię taką, jak niegdyś dziewczyną — —
 a lata płyną, puste, głuche płyną.

Erotyki, 1902

ОСТАНА ТОЗИ СВЯТ ДАЛЕЧЕ

и само вятър в пустошта
жълтее гол сред мъх безцветен,
крилете влачи на скръбта.

Тя не дойде тук с мен и ето,
стоя без памет, сам, без път,
в копнеж скърби душата клета,
копнеж – предвестие за смърт...

Еротики, 1902

В МЪГЛИТЕ – ШУМ ОТ ВОДОПАД,
препускащ по скалите стръмни,
в мъглите сумрачният хлад
потъна под вълните сънни.

В мъглите мрак осиротял
от урви, пасища се стича,
в мъглите лее жал, ах, жал
бездънна, безгранична...

Еротики, 1902

ТИ НЕ СИ МЪРТВА, АЛА СЕ СТОПИ
за мене светлината в твоите очи,
за мене твойте устни са студени,
за мене няма огън в твойте вени.

За тебе гроб аз в паметта си отредих
и ти си там, каквато бе преди — —
обичаното някога момиче — —
и опустели, дните се изтичат.

Еротики, 1902

PRELUDJA**XXV**

Czasem, gdy długo na pół sennie marzę,
 Cudny kobiecy głos mię skądś dolata,
 Anielskie jakieś śpiewający pieśni,
 Piękniejsze, niżli wszystkie pieśni świata.

W głos ten się całą zasluchuję duszą,
 Serce mi z piersi tęsknota wyrzywa,
 Poszedłbym za nim wszędzie, wszędzie... Niewiem,
 Czy to miłość, czy śmierć się tak odzywa?

Poezye, t. 2., 1901

W TWOJE CUDNE OCZY...**I**

W twoje cudne, cudne, cudne oczy
 kiedy patrzy: wstrzymuje się słońce,
 i dziwuje im się kwiat na łące
 i czar idzie z niebieskich roztoczy
 w twoje cudne, cudne, cudne oczy.

W twoje cudne, cudne, cudne oczy
 kiedy patrzę, chciałbym w łzę zakłęty
 po twej twarzy spłynąć, bogom wziętej,
 i z twej piersi patrzeć się uroczej
 w twoje cudne, cudne, cudne oczy.

Poezye, t. 4., 1900

ПРЕЛЮДИЯ

XXV

Когато в полусън съм дълго замечтан,
до мене женски глас с вълшебна красота
долита с песни ангелски на моя блян,
по-хубави от всички песни на света.

Отдава се докрай душата ми в захлас,
сърцето се раздира в жал от песента.
О, отнеси и мен... Но чий е този глас –
не знам – на любовта ли, или на смъртта?

Поезия, т. 2, 1901

В ТВОИТЕ ОЧИ ПРЕКРАСНИ...

I

В твоите очи така прекрасни,
щом погледнат, слънцето се спира
и дивят цветенцата край вира,
спускат се дъги небесноясни
в твоите очи така прекрасни.

В твоите очи така прекрасни,
щом погледна, по лицето нежно
искам да съм аз сълза блажена,
паднал в твоя скут, аз да прехласна
в твоите очи така прекрасни.

Поезия, т. 4, 1900

SZUKAM CIĘ ZAWSZE, CHOĆ WIEM, ŻE NIE ZNAJDE,
tęsknię do ciebie, choć wiem, że cię niema,
idę za tobą, choć wiem, że nie znajdę
do twego domu, ścigam cię oczyma,
choć cię nie widzę, choć wiem, że cię niema.

Do żadnej z kobiet, którem widział w życiu,
tyś niepodobna — widzę cię w mych oczach
jak gdyby w jakimś przymglonem odbiciu;
jak kwiat, w strumienia odbity przezrocach,
jak gwiazdą we mgłach, widzę cię w mych oczach.

I oto teraz, w tę noc księżycową
cichą i jasną, kiedym rzucił tłumy:
czuję twe ręce gdzieś nad moją głową,
i pełen jestem o tobie zadumy,
i żywszą dla mnie jesteś, niż te tłumy.

I z zimnem sercem wśród ludzi przechodzę
zaledwie patrząc i widząc, pół we śnie —
ciebie jedynie czekam na mej drodze,
i choć się zawsze zawodzę boleśnie,
szukam cię wszędzie, przeczuwam cię we śnie.

Erotyki, 1902

ТЪРСЯ ТЕ, ДОРИ ДА ЗНАМ – НЕ ЩЕ ТЕ СРЕЩНА,

липсваш ми, макар да зная, че те няма,
следвам те, макар да знам, че неизвестна
е посоката към теб, очите мамят,
че си ти, макар да зная, че те няма.

Ти на никоя, която съм познавал,
не приличаш — — ти си в моите очи
като образ в замъглено огледало,
цвете, отразено във поток лъчист,
ти — звезда посред мъгли — си в моите очи.

Ето, в тази тиха лунна нощ сияйна,
в тази нощ отхвърлих и презрях тълпите:
в миг усещам над главата твоята длани
и изпълваш мислите, от скръб пропити —
ти, която си по-жива от тълпите.

С ледено сърце сред хората се движа,
полузрящ и полусляп, и в полусън —
чакам само теб на своя път да видя
и макар все тъй отчаян аз да съм,
търся те и те предчувствам в своя сън.

Еротики, 1902

Превод от полски: **Жоржета Чолакова**